

Za droben primer različnega branja naj navedem odlomek (or. 72, prepis 116): »Kader je pak ta zartana Mati, / she (Lauseggerjeva bere še, sam bi prej bral že) en zait obshalvaua svojga zar-/-taniga sina; sta ga useua Joshef / inu Nikodemus, tej shauostnei Matere, res nje krivo, inu staga po-/-loshiva noter uta grob, kateri je / Joshef sam sebe, is ane skale / venka isekou, inu je en ka-/men pervalou, pred duri / tega pokopalisha, noi / je prezh shou.«

Težava pri tem branju je lahko v opisu razmerja Jožefa in Nikodema do Marije: pri »še« gre za rez, cezuro v Marijino žalovanje; pri »že« za nekakšno razmeroma logično sosledje. Vendar je to seveda današnje branje.

Druga novina, ki je po mojem mnenju ambivalentna, je regionalni koncept: na eni strani bogati raziskovanje literarnih del, na drugi pa lahko omejuje izhodišče dela. Ze izbor literature kaže na poseben pogled: ni moč najti Kuretovega članka o gledališču na Slovenskem (SE 11, 1958), člankov Jožeta Koruze... Pri obeh pa gre za temeljne prispevke in umeščanje Drabosnjakove ustvarjalnosti v zgodovino slovenskega (ljudskega) gledališča.

Zeleti je, da bi bilo v naslednjih zvezkih zbirke bukovniških besedil tudi drobneje razčlenjena tista vloga bukovništva na Koroškem, ki jo lahko imenujemo posredovanje neke kulture, kulturnih obrazcev, pa tudi mesto Drabosnjaka in bukovniških besedil v Kretzenbacherjevi tipologiji štajersko-koroške pokrajine ljudskega gledališča.

Jurij Fikfak

Marija Vogelnic (ur.) *Ura je ena, medved še spi*, Slovenske ljudske naštevanke, odštevanke in izštevanke, igre in poigranke, nagajivke in posmehulje. Izbrala in uredila Marija Vogelnic, Založba Mladinska knjiga, Ljubljana 1990, 111 str. + ilustr.

Tovrstne zbirke so na Slovenskem redko posejane, skoraj izjeme pa so take, ki prinašajo gradivo, zapisano po spominu avtorja. M. Vogelnicova je imela očitno razgibano mladost, ki jo je preživljala med številnimi vrstniki na dvorišču domače hiše v Ljubljani ali med otroki na počitnicah. A že kot otrok je imela velik dar opazovanja in smisel za gib, da je bogato izročilo vsrkala vase in ga ohranila do danes.

Zbirka vsebuje vse vrste otroškega gibnega izročila od ristanca, vitja kače in polža, lovilnih in skrivalnih iger pa vse do plesnih iger z odzemanjem in privzemanjem, z izbiranjem ter pantomimičnimi prvinami. Gibalne igre dopolnjujejo še igre s prsti in izštevanke ter posmehulje. Avtorica meni še tako drobno »poigranko«, saj ji otroško izročilo pomeni »celovito plesno-gibno domišljjsko imovino, ki jo je vredno varovati, hraniti, poznati in predajati naprej«. Igre predstavlja glede na vsebino in obliko v zaokroženih sklopih, ki nosijo ime po najbolj izraziti igri v njem. Naj jih po vrsti naštejemo: Ristanci/Labirinti, Kačo vit/Potujemo v Jeruzalem, Ringa/Kolo naokolo, Ančka-Bančka/Izštevanke, Ura je ena, medved še spi, Kamenčke talat/Farbece prodajat, Kdo se boji črnega moža?, Figure metat/Kipe postavljat, A je kaj trden ta vaš most?, Leti, leti/Igre za deževne dni, Križ-kraž/Smuk v peč, Pet prstov, Norčljivke in posmehulje.

Igre so opisane slikovito, včasih kramljajoče in blizu otroškemu izražanju, nekatere podrobno, druge splošno, zlasti tiste, ki jim potek kroji improvizacija. Zbirko bogatijo notni zapisi melodij in posrečene avtoričine ilustracije. Ker teče beseda o otroškem izročilu, bi si želeli bolj izbrušen in preprost jezik, ne samo v opisih, ampak tudi v odstavkih, kjer avtorica razmišlja o izvoru in simboliki izročila. Vprašljivi sta tudi skovanki kolo-ples in kolo-igra, ki sta zoper naravo slovenskega jezika. Zakaj ju ne bi imenovali krožni ples in krožna igra? Beseda kolo ima svoj poseben pomen in je termin za ples v krogu, ki ga na Slovenskem pozna samo Bela krajina. Moti uporaba apostrofa namesto polglasnika. Tudi velike črke bolj otežujejo preglednost besedila kot pa lajšajo.

Avtorica v uvodu pravi, da je brez ambicij »dodajala neka razmišljanja in poznavanja, ki [...] jih je odpiralo življenje«. Zato pri večini iger opozarja na njihov izvor in morebitno povezanost s praobredji izginulega sveta. Pri tem bi morala pokazati več previdnosti, saj ji lahko očitamo, da v nekaterih razmišljanjih pretirava. Marsikatero predvidevanje in ugotavljanje bi terjalo navedbo dokazov ali pa vsaj navedbo ustrezne literature na koncu knjige. Marsičesa namreč ne moremo kar verjeti. Beseda »tanc«, na primer, res izhaja iz sanskrta, toda k nam je prišla iz nemščine. Izvirno slovenski izraz je pač ples. Neverjetno se tudi zdi, da bi »majka« v igri »Prišla majka s kolodvora« izhajala iz lika strašne matere. Izvor igre je v ženitovanskih šegah. »Majka« je le zamenjala prvotnega snubača. »Bela, bela lilija« je preprosta igra z izbiranjem, zato bi težko pritrdili, da je zimsko-pomladanska. Obe igri: »Jaz sem muzikant« in »Znal bi li rad« sta

tujega izvora in mladi. Prva ni pastirska, ampak skoraj gotovo meščanska. Druga je bila na Slovenskem prvotno znana med odraslimi in vedno povezana s posnemovalnimi kretanjami, ki so jih pevci izvajali sede ali med pomikanjem po krogu. Šele pozneje se je razširila med otroke. Taka, kot je opisana, je mednje prav gotovo prišla s šolo, kar dokazuje besedilo. Tudi igra »Gradarčka ni doma« je svojo podobo besedila deloma dobila v šoli. »Gradarček« je prej drugotno ime kot starejše. Pesmica, ki jo je F. Kramar zapisal v Tomišlju in objavil Strekelj, je prvotnejša. Igra »Ringa, ringa, raja« z verzom »Gigerl pa pleše« je izrazito meščanska, zato novejša oblika pesmice ni nikakršen dokaz, da je bila zdaj otroška prvotno zaljubljena in svatovska. Naj ob tem opozorim, da tudi pesem o Izidorju ni pastirska, ampak vojaška, za ples pa so si jo izposodili v šoli. »Tri tičice« je bila vedno kresna pesem in nikoli romarska. Plesna igra »Izak, Jakob, Abraham«, ki je oblikovno sorodna belokranjskemu kolu »Hruške, jabuke, slive«, je prav gotovo šolskega izvora, morda doma samo v Ljubljani, ker je drugod v tej obliki ni bilo zaslediti. Tudi ne vemo, da bi se iz Bele krajine razširila vse do Ljubljane »cela vrsta plesov in kolo-plesov«. Vsaj podatkov nimamo. V Beli krajini je od tovrstnih kol znano le »Hruške, jabuke, slive«, podobna mu je »Seljančica«, ki je v knjigi opisana kot »Zagrebačke frajljice«. Dvomimo tudi, da se otroci prvinskega ritma ristanecv učijo od mam in babic, ko pa vemo, da se ga nauče od vrstnikov na dvorišču. Mnoge babice in mamic ga v taki obliki, kot ga igrajo otroci, pogosto sploh ne poznajo.

Avtorica je na začetku poudarila, da je ne zanima, od kod so igre prišle k nam, da opisuje tisto, česar se spominja iz svojih otroških let. Vendar bi bilo ob tem, ko razmišlja o izvoru iger, le prav, če bi povedala, da jih je veliko prišlo k nam od drugod, in to ne tako davno. Razširile so se predvsem s posredovanjem učiteljic, ki so jih spoznale med svojim šolanjem, ki je vse do l. 1918 potekalo na nemških učiteljskih. One so igre ponašile, otroci pa so jih sprejeli in pogosto po svoje oblikovali. Zato kljub tujemu izvoru njihova vrednost ni nič manjša. Avtohtonih slovenskih iger skoraj ni, večina je last tudi drugih evropskih narodov. Njihove korenine segajo v davno indoevropsko preteklost, otroci vsakega naroda pa so jih oblikovali po svoje. Nekatere so bile pozabljene in smo jih pozneje v tuji obliki zopet dobili, bodisi s šolo ali z medsebojnimi stiki otrok. Mnoge so nastale v novejšem času, tudi na podlagi starejših prvin. Vso to različnost slovenskega otroškega gibnega izročila izpričuje tudi zbirka »Ura je ena, medved še spi«. Z avtorico vred upamo, da bodo igre iz zbirke našle pot na šolska in domača dvorišča, kjer jim bodo nove generacije dale »novo« preobleko, v skladu z njihovim razumevanjem in doživljanjem minulega in sedanjega sveta.

Mirko Ramovš

Engelbert Logar, *Vsaka vas ima svoj glas*, Slovenske ljudske in ponarodele pesmi iz Podjune, 1, Celovec 1988, 143 str., 2, Celovec 1990, 136 str. Obe knjigi je uredil in za tisk pripravil koroški etnomuzikolog Engelbert Logar, izdala ju je Krščanska kulturna zveza v Celovcu, založila pa Mohorjeva založba v Celovcu. V prvi knjigi (1988) so objavljene *Pripovedne in ljubezenske pesmi*, v drugi (1990) pa *Ljubezenske poskočne; Statovske pesmi; O samskem in zakonskem stanu in Otroške pesmi*.

Prvo knjigo je avtor posvetil dr. Francetu Cziganu (1908—1971), velikemu zbiratelju ljudskih pesmi na Koroškem. V uvodu urednik razloži motiv in namen zbirke: »Vodila nas je želja, da prikažemo slovensko pesem in petje v izvorni nepopravljeni obliki. Naj je bil posnetek eno-, dvo- ali večglasen, podajamo ga v natančnem prepisu. Tudi besedilo objavljamo tako in toliko, kolikor ga je na posnetku (razen pri nekaterih primerih...). Vsem, ki jim ni do izumetničenih priredb in ponarejenih narodnih viž', marveč, ki cenijo našo pesem v izvorni podobi, je namenjena naša zbirka. Ker je na Koroškem in posebno v Podjuni čutiti živo potrebo po izdaji, ki bi domačinom in svetu pokazala lepoto in raznolikost slovenskega pevskega izročila tega kraja, smo se lotili dela, ki skuša združiti strokovno neoporečnost z dovoljno mero poljudnosti [...]«. Izvemo še, da je »za objavo pripravljenih nadaljnjih 273 pesmi iz Podjune, ki predstavljajo prav tako transkripcije magnetofonskih posnetkov. Te pesmi bodo izšle pod naslovom »Vsaka vas ima svoj glas« kot nadaljnje zbirke, tako da bo na koncu objavljeno celotno gradivo dr. Czigana in dr. Bezića, ki sta ga nabrala v Podjuni.«

Knjiga vsebuje več poglavij. Poleg *Uvoda* so to še *Predgovor dr. Pavleta Zablattnika*, *Dr. France Czigan (1908—1971) (dr. Zmaga Kumer)*, *Seznam krajev, kraji snemanj (zemljevid)*, *Posebni znaki v notnih primerih*, *Pojasnila k transkripciji pesmi*, *Erklärung der Redaktionsgrundsätze*, *Kazalo pesmi po vsebini (I. Pripovedne)*, *Kazalo pesmi po vsebini (II. Ljubezenske)*, *Slovar narečnih besed*, *Seznam*